

BAUSMIŲ BENDRINIMAS SU ANKSTESNIU NUOSPONDŽIU PASKIRTOMIS IR SUBENDRINTOMIS BAUSMĖMIS PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 63 STRAIPSNIO 9 DALĮ

Tomas Girdenis

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4584
Elektroninis paštas girdenis@mruni.eu

Pateikta 2011 m. gegužės 19 d., parengta spausdinti 2011 m. gruodžio 12 d.

Anotacija. Šiame straipsnyje analizuojamas vienas iš bausmių skyrimo instituto probleminių aspektų – tai yra bausmių bendrinimas pagal Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 63 straipsnio 9 dalį, kai bendrinamos bausmės su ankstesniu nuospondžiu paskirtomis ir subendrintomis bausmėmis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas susidūrė su gana rimta problema, siekdamas išspręsti šį bausmių bendrinimo klausimą. Yra priimtos dvi viena kitai prieštaraujantys Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinės sesijos nutartys. Straipsnyje kritikuojama pastaruoju metu nusistovėjusi teismų praktika, kai, esant BK 63 straipsnio 9 dalyje numatytai situacijai, ankstesniu nuospondžiu paskirtų ir subendrintų bausmių „išbendrinti“ negalima, įpareigojant teismus vėlesniu nuospondžiu skiriamas bausmes bendrinti su jau subendrintomis bausmėmis. Esant tokiai teismų praktikai, baudžiamoji asmens atsakomybė priklauso nuo teisėsaugos institucijų pasirinkto veiklos varianto, kas pažeidžia lygybės prieš įstatymą bei teisingumo principus.

Reikšminiai žodžiai: baudžiamoji teisė, nusikalstamų veikų daugetas, bausmių skyrimas, bausmių bendrinimas, bausmių „išbendrinimas“, bausmių bendrinimas su subendrintomis bausmėmis.

Įvadas

Kiekvienas žmogus, padaręs nusikalstamą veiką, turi teisę į teisingos bausmės paskyrimą. Teisingos bausmės paskyrimas priklauso nuo daugelio aspektų – nuo padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo, asmens, padariusio nusikalstamą veiką, asmenybės bei kitų svarbių aplinkybių. Tačiau bausmės skyrimas negali priklausyti nuo teisės saugos institucijų veiklos efektyvumo. Asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti bloginama teisinė padėtis vien dėl to, kad teisės saugos institucijos pasirinko vienokią ar kitokią (kad ir dėl objektyvių priežasčių) bylos nagrinėjimo eigą. Priešingu atveju būtų pažeidžiami lygybės prieš įstatymą bei teisingumo principai, įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje¹.

Šis aspektas tampa itin aktualus, kai teismai susiduria su BK 63 straipsnio 9 dalyje įtvirtinta situacija, kai priėmus nuosprendį nustatoma, kad asmuo iki nuosprendžio pirmojoje byloje priėmimo yra padaręs kitą nusikalstamą veiką (ar kelias nusikalstamas veikas). Daugiausia problemų teismams kelia specifinė BK 63 straipsnio 9 dalies problematikos atmaina – kai pagal BK 63 straipsnį bausmės bendrinamos su ankstesniu nuosprendžiu paskirtomis ir jau subendrintomis bausmėmis. Esant tokiai situacijai, būtina atsakyti į klausimą – ar vėliau bausmes bendrinantis teismas bausmes, kurios yra bylos nagrinėjimo dalykas, privalo bendrinti su ankstesniu nuosprendžiu už atskiras nusikalstamas veikas paskirtomis bausmėmis, ar su jau ankstesniu nuosprendžiu subendrinta bausme? Teisingo šios problemos sprendimo svarbą pagrindžia ir tai, kad šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra priėmęs net dvi viena kitai prieštaraujančias plenarines sesijas nutartis.

Ši specifinė teismų praktikos problema iš esmės yra nagrinėjama tik teismų praktikos lygmeniu. Mokslinės analizės lygmeniu nemažai kritikos tokiai teismų praktikai yra išsakęs profesorius V. Piesliakas savo vadovėlyje „Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai“².

Šio tyrimo tikslas – pateikti žmogaus teisių nepažeidžiančias bausmių skyrimo taisykles, kai pagal BK 63 straipsnio 9 dalį bausmės bendrinamos su ankstesniu nuosprendžiu paskirtomis ir subendrintomis bausmėmis.

Tyrimo objektas – teismų praktikoje susiformavusios bausmių skyrimo taisyklės, kai pagal BK 63 straipsnio 9 dalį yra bendrinamos bausmės su ankstesniu nuosprendžiu paskirtomis ir subendrintomis bausmėmis.

Tyrimo metodai. Tyrime taikomi teoriniai (loginis, kritikos, lyginamasis, sisteminės analizės) bei empiriniai (dokumentų analizės) metodai.

1 Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

2 Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 327–331.

1. Bausmių bendrinimo problemos pagal BK 63 straipsnio 9 dalį, kai bendrinamos bausmės su ankstesniu nuosprendžiu paskirtomis ir subendrintomis bausmėmis

Nusikalstamų veikų daugetas yra įmanomas ir tais atvejais, kai asmuo padaro kelias nusikalstamas veikas iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, nors už tas veikas yra nuteisiamas skirtingais nuosprendžiais³. Tai paprastai atsitinka tada, kai skirtingi teismai nagrinėja to paties asmens baudžiamąsias bylas ar tas pats teismas, bet skirtingu laiku. Tokiu atveju kiekvienu vėlesniu nuosprendžiu paskirtą bausmę teismas, remdamasis BK 63 straipsnio 9 dalimi, privalo subendrinti su ankstesniais nuosprendžiais paskirtomis bausmėmis, vadovaudamasis BK 63 straipsnyje įtvirtintomis bausmių bendrinimo taisyklėmis.

Tokiais atvejais, kaip ir minėta anksčiau, teismas turi vadovautis principu, jog asmens teisinė padėtis negali būti bloginama priklausomai nuo valstybės (teisėsaugos institucijų) vykdomo baudžiamojo persekiojimo efektyvumo ar pasirinktos bylos nagrinėjimo eigos. Teismas, skirdamas galutinę subendrintą bausmę, privalo užtikrinti, kad asmuo būtų traukiamas baudžiamajon atsakomybėn lygiai taip pat, kaip tai būtų daroma ne keliais, o vienu apkaltinamuoju nuosprendžiu.

Esant minėtai situacijai teismas visų pirma paskiria bausmes už nusikalstamas veikas, kurios yra teismo nagrinėjimo dalykas, o vėliau šias skirtas bausmes subendrina su bausmėmis, skirtomis kitais teismų sprendimais už atskiras veikas, sudarančias nusikalstamų veikų sutaptį⁴. Tačiau, kaip pabrėžė profesorius V. Piesliakas, teismų praktikoje neretai kyla problemų taikant BK 63 straipsnio 9 dalį⁵.

Pagrindiniai nesutarimai teismų praktikoje kyla tais atvejais, kai reikia nuspręsti, ar, esant nusikalstamų veikų daugetui bei BK 63 straipsnio 9 dalyje numatytai situacijai, ankstesniais nuosprendžiais paskirtas bausmes reikia „išbendrinti“ ir vėlesniame nuosprendyje bendrinant bausmes atsižvelgti tik į už atskiras nusikalstamas veikas paskirtas bausmes, ar vėlesniais nuosprendžiais paskiriamas bausmes reikia bendrinti su ankstesniais nuosprendžiais paskirtomis jau subendrintomis bausmėmis. Šiuo klausimu yra gana daug nesutarimų, teismų praktika yra gana problemiška, todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas skyrė gana daug dėmesio problemos sprendimui. Šią problemą bandė spręsti septynių teisėjų kolegija⁶, vėliau buvo sušauktos net dvi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos ir jos priėmė dvi skirtingas nutartis⁷.

3 Girdenis, T. Nusikalstamų veikų daugeto samprata: teorinės ir praktinės problemos. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4(4): 150.

4 Piesliakas, V., *supra* note 2, p. 327.

5 *Ibid.*, p. 327–331.

6 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-92/2005).

7 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-282/2005); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2007 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-P-193/2007).

Ilgą laiką teismų praktikoje buvo laikomasi pozicijos, pagal kurią bendrinti galima tik bausmes už atskiras nusikalstamas veikas, subendrintų bausmių bendrinimas buvo negalimas (išskyrus BK 63 str. 6 d. (2004 m. liepos 5 d. įstatymo Nr. IX-2314 redakcija) numatyta atvejį). Štai 2005 m. gegužės 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija nagrinėjo kasacinį skundą dėl Kretingos rajono apylinkės teismo 2004 m. lapkričio 15 d. nuosprendžio, kuriuo A. P. nuteistas už dvi vagystes, kvalifikuotas pagal BK 178 straipsnio 2 dalį, paskiriant už kiekvieną iš jų laisvės atėmimą aštuoniems mėnesiams. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 1 ir 4 dalimis, bausmės subendrintos dalinio sudėjimo būdu ir paskirtas laisvės atėmimas vienuolikai mėnesių. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 9 dalimi, ši laisvės atėmimo bausmė dalinio sudėjimo būdu subendrinta su Plungės rajono apylinkės teismo 2002 m. rugsėjo 18 d. nuosprendžiu paskirta subendrinta bausme (laisvės atėmimas trejiems metams) ir galutinė bausmė paskirta laisvės atėmimas vieneriems metams, šią bausmę atliekant pataisos namuose.

Iš dalies tenkindama kasacinį skundą teisėjų plenarinė sesija konstatavo, jog BK 63 straipsnis reglamentuoja bausmių, paskirtų už atskiras nusikalstamas veikas, bendrinimo tvarką, o ne jau subendrintų bausmių bendrinimo tvarką, išskyrus išimtį, numatyta šio straipsnio 6 dalyje (2004 m. liepos 5 d. įstatymo Nr. IX-2314 redakcija). Vadinasi, kai tenka bendrinti vienu nuosprendžiu už kelias nusikalstamas veikas paskirtas bausmes su bausmėmis, už kelias nusikalstamas veikas paskirtomis kitu nuosprendžiu, turi būti bendrinamos ne jau subendrintos (išskyrus minėtą išimtį) bausmės, bet abiem nuosprendžiais už atskiras nusikalstamas veikas paskirtos bausmės. (pabraukta autoriaus – aut. past.) Tačiau vėlesniu nuosprendžiu naujai sprendžiant bausmių subendrinimo klausimą negalima pakeisti bausmės, paskirtos ankstesniuoju nuosprendžiu, kuris nėra skundžiamas.

Šioje baudžiamojoje byloje griežčiausia iš subendrintinų bausmių, paskirtų nuteistajam A. P. už vieną nusikalstamą veiką, prie kurios reikia pridėti kitas švelnesnes bausmes, yra Klaipėdos apygardos teismo 2003 m. liepos 9 d. nutartimi⁸ jam pagal naujojo BK 178 straipsnio 2 dalį paskirtas laisvės atėmimas dvejiems metams ir šešioms mėnesiams. Nekeičiant teismų ankstesniųjų sprendimų, subendrinta laisvės atėmimo bausmė privalo būti didesnė negu treji metai laisvės atėmimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija nutarė Kretingos rajono apylinkės teismo 2004 m. lapkričio 15 d. nuosprendį pakeisti: vadovaujantis BK 63 straipsnio 1, 4 ir 9 dalimis prie Plungės rajono apylinkės teismo 2002 m. rugsėjo 18 d. nuosprendžiu su vėlesniais pakeitimais A. P. pagal naujojo BK 178 straipsnio 2 dalį paskirtos laisvės atėmimo dvejiems metams ir šešioms mėnesiams bausmės iš dalies pridėti švelnesnes bausmes, šiuo nuosprendžiu, taip pat Kretingos rajono apylinkės teismo 2004 m. lapkričio 15 d. nuosprendžiu paskirtas pagal BK 22 straipsnio 1 dalį ir 178 straipsnio 2 dalį bei BK 178 straipsnio 2 dalį ir paskirti su-

8 Ši nutartis, pakeitusi Plungės rajono apylinkės teismo 2003 m. birželio 5 d. nutartį, kartu pakeitė, nors nutarties tekste tai tiesiogiai nenurodoma, ir Plungės rajono apylinkės teismo 2002 m. rugsėjo 18 d. nuosprendį, kuriuo Kretingos rajono apylinkės teismo 2004 m. lapkričio 15 d. nuosprendyje remiamasi sprendžiant bausmių subendrinimo klausimą.

*bendrintą bausmę – laisvės atėmimą trejiems metams ir trims mėnesiams, šią bausmę atliekant pataisos namuose*⁹.

Tačiau vėliau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija koregavo suformuotą teismų praktiką ir taikė kitą bausmių bendrinimo būdą.

Šilalės rajono apylinkės teismo 2006 m. spalio 25 d. nuosprendžio, kuriuo R. K. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 1 dalį laisvės atėmimu vieneriems metams trims mėnesiams, pagal BK 63 straipsnio 1, 4, 9 dalis prie šios bausmės iš dalies pridėjus bausmę pagal Šilalės rajono apylinkės teismo 2006 m. vasario 10 d. nuosprendį R. K. paskirta galutinė subendrinta bausmė – laisvės atėmimas vieneriems metams šešioms mėnesiams.

Taigi, R. K. skundžiamu nuosprendžiu yra nuteistas už veiką, padarytą prieš jam priimtus Šilalės rajono apylinkės teismo 2005 m. gruodžio 6 d. ir 2006 m. vasario 10 d. nuosprendžius.

Šilalės rajono apylinkės teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nuosprendžiu R. K. pagal BK 178 straipsnio 1 dalį nuteistas laisvės atėmimu šešioms mėnesiams.

Šilalės rajono apylinkės teismo 2006 m. vasario 10 d. nuosprendžiu R. K. pagal BK 178 straipsnio 1 dalį nuteistas laisvės atėmimu šešioms mėnesiams, pagal BK 214 straipsnį – laisvės atėmimu devyniems mėnesiams, pagal 182 straipsnio 1 dalį – laisvės atėmimu šešioms mėnesiams. Bausmės pagal BK 214 straipsnį ir 182 straipsnio 1 dalį subendrintos pagal BK 63 straipsnio 5 dalį apėmimo būdu. Prie šios subendrintos bausmės iš dalies pridėta švelnesnė bausmė, paskirta pagal BK 178 straipsnio 1 dalį, ir galutinė subendrinta bausmė paskirta vieneri metai laisvės atėmimo. Prie šiuo nuosprendžiu paskirtos bausmės pagal BK 63 straipsnio 9 dalį iš dalies pridėta bausmė, paskirta Šilalės rajono apylinkės teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nuosprendžiu, ir galutinė subendrinta bausmė paskirta laisvės atėmimas vieneriems metams trims mėnesiams.

Atmesdama kasacinį skundą teisėjų plenarinė sesija nusprendė nukrypti nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos ir pakoreguoti 2005 m. gegužės 10 d. nutartyje Nr. 2K-P-282 esamą išaiškinimą.

Tais atvejais, kai priėmus nuosprendį (ar net kelis) nustatoma, kad asmuo iki šių nuosprendžių priėmimo dar yra padaręs vieną ar kelias nusikalstamas veikas, teismas, paskyręs bausmę (bausmes), ją (jas) subendrina su pirmesniu nuosprendžiu paskirta bausme, o kai bausmės pirmesniu nuosprendžiu subendrintos – su subendrinta bausme.

Tais atvejais, kai nuosprendžiu pirmojoje byloje bausmės buvo subendrintos esant nusikalstamų veikų sutapčiai (BK 63 straipsnio 1 dalis, BK 63 straipsnio 9 dalis ar BK 63 straipsnio 1 dalis ir 9 dalis) ir paskirta subendrinta bausmė, nauju nuosprendžiu paskirtos bausmės tarpusavyje bendrinamos tik tos, kurios turi būti apimamos, o po to jos subendrinamos su pirmesniu nuosprendžiu paskirta subendrinta bausme. Kai bausmės, paskirtos nauju nuosprendžiu, bendrinamos su pirmesniu nuosprendžiu paskirta subendrinta bausme, kitos bausmės pridėdamos (t. y. subendrinamos apėmimo, dalinio

9 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-282/2005).

sudėjimo ar visiško sudėjimo būdais) prie griežčiausios bausmės, paskirtos nauju nuosprendžiu, o kai griežčiausia bausmė yra pirmesniu nuosprendžiu subendrinta bausmė – pridedamos prie šios bausmės. (pabraukta autoriaus – aut. past.) Nauju nuosprendžiu paskirtas bausmes bendrinant su subendrinta bausme, paskirta pirmesniu nuosprendžiu, teismas privalo laikytis BK 63 ir 64 straipsniuose esančių taisyklių dėl bausmių apėmimo, dalinio ar visiško sudėjimo, o subendrintą bausmę paskirti tokią, kokia būtų buvusi priimant vieną nuosprendį¹⁰.

Kaip pagrindinis teismų praktikos koregavimo motyvas buvo įvardyta tai, kad kitas pirmosios instancijos teismas negali pakeisti ankstesnių teismų sprendimų. „BK nenumato galimybės priimant antrąjį (trečiąjį ir kitus) nuosprendį ignoruoti pirmojoje (ankstesnėje) byloje nuosprendžiu subendrintas bausmes (net ir tuo atveju, kai jos buvo subendrintos netinkamai) ir „išbendrinti“ jas tam, kad būtų subendrintos su bausmėmis, paskirtomis nauju nuosprendžiu. BPK yra nustatyti būdai ir procedūros, kaip aukštesnės teisminės instancijos, nagrinėdamos bylas apeliacine, kasacine tvarka ar atnaujinus baudžiamąją bylą BPK XI dalyje numatytais atvejais, gali pakeisti teismų sprendimus. BPK neleidžiama priimant antrąjį (trečiąjį ir kitus) nuosprendį „išbendrinti“ pirmojoje (ankstesnėje) byloje nuosprendžiu subendrintas bausmes tam, kad jos būtų subendrintos su bausmėmis, paskirtomis nauju nuosprendžiu, ir taip pakeisti ankstesnius teismų sprendimus.

Nei BK, nei BPK neleidžiama „išbendrinti“ bausmių. Iš to išplaukia, kad teisinis reguliavimas, kaip subendrinti bausmes, paskirtas naujoje byloje, su ankstesnėje byloje paskirta subendrinta bausme, yra neaiškus ir, kol nepakeisti įstatymai, spręstinas formuojant teismų praktiką.¹¹

Toks Lietuvos Aukščiausiojo Teismo požiūris į bausmių bendrinimą pagal BK 63 straipsnio 9 dalį yra kritikuotinas. Jam nepritaria ir profesorius V. Piesliakas. Jis pabrėžia, jog BK 63 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse yra nurodoma, jog bendrinami ne nuosprendžiai, o bausmės. BK 63 straipsnis nenumato subendrintų bausmių bendrinimo. Pagal 2007 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, esant nusikalstamų veikų sutapčiai, bausmės faktiškai yra bendrinamos vadovaujantis ne BK 63 straipsnio, o BK 64 straipsnio nuostatomis¹². Atsikirdamas į plenarinės sesijos pagrindinį argumentą, jog nei BK, nei BPK neleidžiama išbendrinti bausmių, o bausmes išbendrinant tariamai pakeičiami ankstesnių teismų sprendimai, profesorius V. Piesliakas teigia, kad „ankstesni teismų sprendimai keičiami bet koku atveju bendrinant bausmes. Neatsižvelgiant į tai, ar bendrinamos bausmės paskirtos už atskirus nusikaltimus, ar paskirta bausmė su jau subendrinta ankstesniu teismo nuosprendžiu bausme, ankstesnis teismo sprendimas keičiamas. Galutinė atliktina subendrinta bausmė perkeliama į naują nuosprendį. Ankstesni nuosprendžiai galioja tik toje dalyje, kuri susijusi su bausmėmis, skirtomis už atskirus nusikaltimus. Visais atvejais vykdoma paskutiniu nuosprendžiu paskirta galutinė su-

10 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2007 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-P-193/2007).

11 *Ibid.*

12 Piesliakas, V., *supra* note 2, p. 330–331.

bendrinta bausmė.¹³ Su tokia profesoriaus pozicija negalima nesutikti. Plenarinė sesija skrupulingai gindama požiūrį, jog ankstesnių teismų sprendimai negali būti keičiami kito pirmosios instancijos teismo, neatkreipia dėmesio į tai, kad neįmanoma užtikrinti visiško ankstesnių sprendimų neliečiamumo. To neįmanoma padaryti ir dėl profesoriaus V. Piesliako anksčiau minėtų argumentų, ir dėl kitų atvejų, kurie yra būtini bei toleruoti to paties Lietuvos Aukščiausiojo Teismo. Juk jei susiduriama su BK 63 straipsnio 9 dalyje numatyta situacija ir pagal pirmą nuosprendį asmeniui bausmės vykdymas yra atidėtas, tai naujesniu nuosprendžiu, subendrinamas bausmę su ankstesniu sprendimu, teismas gali netaikyti bausmės vykdymo atidėjimo¹⁴, tokiu būdu pakeisdamas ankstesnio teismo sprendimą dėl BK 75 straipsnio taikymo. Ir toks ankstesnio teismo sprendimo keitimas niekam nekelia abejonių¹⁵. Ankstesnių teismų sprendimų keitimo galimybė ar net pareiga tai daryti yra numatyta ir BK 38 straipsnio 3, 4 dalyse bei BK 40 straipsnio 7, 8 dalyse, kai asmuo, sąlyginai atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, padaro naują nusikalstamą veiką. Taigi ankstesnių teismų sprendimų nekeitimo principas nėra absoliutus ir 63 straipsnyje numatytos bausmių bendrinimo taisyklės yra pakankamas pagrindas, nekeičiant bausmių, paskirtų už atskiras veikas, pakeisti ankstesnių teismų sprendimus, liečiančius bausmių bendrinimo klausimus.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad 2007 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtoje nutartyje yra pripažįstama, kad „*nepriklausomai nuo to, ar asmuo, padaręs kelias nusikalstamas veikas, nuteisiamas vienu nuosprendžiu, ar keliais, bausmė, paskirta už kelių nusikalstamų veikų padarymą, turi būti vienoda*“¹⁶, nors galutinė išvada akivaizdžiai šiam teiginiui prieštarauja. Anot profesoriaus V. Piesliako, „pagal plenarinės sesijos nutartyje išdėstytą aiškinimą, kai griežčiausia bausmė yra ankstesniu nuosprendžiu subendrinta bausmė, skiriant galutinę bausmę teismas įpareigotas ne prie griežčiausios iš skirtų bausmių iš dalies pridėti švelnesnes bausmes, kaip numatyta BK 63 straipsnio 4 dalyje, o prie jau subendrintos bausmės pridėti švelnesnes bausmes. Subendrinta bausmė daugeliu atvejų yra griežtesnė už griežčiausią bausmę, skirtą už atskirą nusikaltimą. Kai neatsižvelgiant į kaltininko norus bylos dėl padarytų nusikalstamų veikų išskaidomos ir nagrinėjamos skirtingu laiku, asmeniui gresia griežtesnė bausmė negu bylas dėl padarytų nusikalstamų veikų nagrinėjant viename teismo posėdyje ir bausmes skiriant ir bendrinant vienu teismo nuosprendžiu.“¹⁷

13 Piesliakas, V., *supra* note 2, p. 330.

14 Sutinkamai su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. „teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą apžvalgos (BK 75 ir 92 straipsniai)“ 7 punktu, tokiu atveju teismui yra paliekama galimybė, bet ne pareiga taikyti bausmės vykdymo atidėjimą.

15 Nors štai pagal Rusijos teismų praktiką analogišku atveju ankstesnis teismų sprendimas atidėti bausmės vykdymą negali būti naikinamas ir turi būti įgyvendinamas kartu su realia laisvės atėmimo bausme. Plačiau žiūrėti: Shkredova, Eh. Problemy primeneniya norm o nazachenii nakazaniya po sovokupnosti prestuplenij v sudebnoj praktike verkhovnogo suda: puti ikh reshenija. *Ugolovnoe pravo* [Criminal Law]. 2003, 1: 62. Tačiau kartu atkreiptinas dėmesys, kad tokia Rusijos teismų praktika susilaukė pagrįstos kritikos. Plačiau žiūrėti: Mikhajlov, K. Vopros o samostojatelnosti ispolnenija prigovorov pri uslovnom osuzhdenii dolzhen reshatsja sudom. *Ugolovnoe pravo* [Criminal Law]. 2007, 6: 30–31.

16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2007 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-P-193/2007).

17 Piesliakas, V., *supra* note 2, p. 330–331.

Ši problema tampa akivaizdi, kai teismas pagal bylos aplinkybes yra priverstas taikyti ir bausmių apėmimo, ir bausmių sudėjimo metodus. Pagal BK 63 straipsnio 6 dalį, „jeigu skiriant galutinę bausmę dalis paskirtų bausmių gali būti apimamos, o kitos – tik visiškai ar iš dalies sudedamos, teismas bausmes bendrina bausmių apėmimo ir sudėjimo būdu. Bausmių bendrinimo tvarką teismas pasirenka įvertinęs padarytų nusikalstamų veikų pobūdį ir pavojingumą.“ Teismas yra laisvas „pasirinkus mišrų bausmių bendrinimo būdą (ir bausmių sudėjimą, ir apėmimą), pasirinkti tvarką, kuri iš šių būdų reikia pritaikyti pirmiausia [...]“¹⁸. Tačiau tai nepašalina teismo pareigos vadovautis BK 63 straipsnio 5 dalies nuostatomis ir taikyti bausmių apėmimą, kai tai daryti yra būtina. Štai vienoje kasacinėje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad *nuteistajam R. Z. pagal BK 145 straipsnio 1 dalį (nesunkus nusikaltimas) paskirta bausmė turi būti apimta bausme, paskirta pagal BK 149 straipsnio 1 dalį (sunkus nusikaltimas), pridedant dalį bausmės, paskirtos pagal BK 146 straipsnio 2 dalį (apysunkis nusikaltimas)*¹⁹. Taigi padarius nesunkų, apysunkį ir sunkų nusikaltimą, turi būti taikomas ir bausmių apėmimo, ir bausmių sudėjimo metodai.

Tačiau įmanoma tokia situacija, kai asmuo pirmu nuosprendžiu yra nuteisiamas už pakartotinai padarytus vieną nesunkų ir vieną apysunkį nusikaltimus. Kadangi nusikaltimai priskiriami gretimoms kategorijoms ir labai nesiskiria pagal pavojingumą, jam paskiriama bausmė, taikant dalinio sudėjimo bendrinimo būdą. Vėliau paaiškėjus, kad asmuo iki pirmojo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo taip pat yra padaręs ir sunkų nusikaltimą, būtų susiduriama su didžiule problema. Pagal BK 63 straipsnio 5 dalies 2 punktą teismas, bendrindamas bausmes už sunkų ir nesunkų nusikaltimus, turėtų taikyti bausmių apėmimo metodą, po to visiškai ar iš dalies sudedant su bausme už apysunkį nusikaltimą²⁰, kaip tai buvo padaryta anksčiau minėtoje byloje²¹. Taigi, jei vėliau bylą nagrinėjantis teismas „neišbendrins“ bausmių ir naują bausmę bendrins su jau subendrinta bausme, tai teisiamas asmuo patirs papildomus suvaržymus, nes prie galutinės bausmės jam bus pridedama dalis už nesunkų nusikaltimą paskirtos bausmės, kuri, bausmes skiriant vienu nuosprendžiu, turėtų būti apimta. Taigi, jei vėlesnio teismo sprendimo metu absoliučiai negalima keisti ankstesnio teismo sprendimo, susiduriame su akivaizdžiu žmogaus teisių pažeidimu – asmuo tampa baudžiamas griežčiau vien dėl to, kad bylos buvo nagrinėjamos atskirais procesais.

Taigi, teisingesne reikėtų laikyti 2005 m. gegužės 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartį byloje 2K- 282/2005, kurioje laikomasi BK 63 straipsnio reikalavimų ir pagal kurią, esant nusikalstamų veikų

18 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K–26/2008).

19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K–70/2011).

20 Vadovaujantis BK 63 str. 6 d. teismas yra laisvas pasirinkti ir kitokią bausmių bendrinimo seką. Jei teismas nusprendžia pirmiau taikyti bausmių sudėjimą, jis gali sudėti bausmes už sunkų ir apysunkį nusikaltimus, vėliau vis vien privalo taikyti bausmių apėmimą ir apimti bausmę, paskirtą už nesunkų nusikaltimą. Galutinė subendrinta bausmė dėl to nepakinta.

21 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K–70/2011).

daugetui, turi būti bendrinamos už atskiras nusikalstamas veikas paskirtos bausmės, o ne jau subendrintos bausmės.

Išvados ir pasiūlymai

1. Vėliausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, pagal kurią tais atvejais, kai priėmus nuosprendį (ar net kelis) nustatoma, kad asmuo iki šių nuosprendžių priėmimo dar yra padaręs vieną ar kelias nusikalstamas veikas, teismas, paskyręs bausmę (bausmes), ją (jas) turi subendrinti su ankstesniu nuosprendžiu subendrinta bausme, gali pabloginti teisiamo asmens teisinę padėtį vien dėl to, kad bylos yra nagrinėjamos atskirais procesais.

2. Siūlytina grįžti prie 2005 m. gegužės 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartyje byloje 2K- 282/2005 formuojamos praktikos, pagal kurią, esant nusikalstamų veikų daugetui, turi būti bendrinamos už atskiras nusikalstamas veikas paskirtos bausmės, o ne jau subendrintos bausmės.

Literatūra

- Girdenis, T. Nusikalstamų veikų daugeto samprata: teorinės ir praktinės problemos. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4(4).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. „Teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą apžvalga (BK 75 ir 92 straipsniai)“. *Teismų praktika*. 2008, Nr. 28.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2007 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-P-193/2007).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-92/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-282/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-26/2008).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-70/2011).
- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
- Mikhajlov, K. Vopros o samostojatelnosti ispolnenija prigovorov pri uslovnom osuzhdenii dolzhen reshatsja sudom. *Ugolovnoe pravo* [Criminal Law]. 2007, 6.
- Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008.
- Shkredova, Eh. Problemy primenenija norm o nazanchenii nakazanija po sovokupnosti prestuplenij v sudebnoj praktike verkhovno-go suda: puti ikh reshenija. *Ugolovnoe pravo* [Criminal Law]. 2003, 1.

COMBINING SENTENCES WITH SENTENCES COMBINED BY AN EARLIER JUDGMENT ACCORDING TO ARTICLE 63(9) OF THE CRIMINAL CODE

Tomas Girdenis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article examines rules set in court practice when imposing a final combined sentence according to Article 63(9) of the Criminal Code of Lithuania, when sentences are combined with those combined by an earlier judgment. While performing a research for the article, it was noticed that the case-law is contradictory when penalties are being combined in the situation provided for in Article 63(9) of the Criminal Code. The Supreme Court of Lithuania has adopted two judgments that contradict each other. Therefore, the main purpose of this research is to provide rules of sentencing for multiple offenses when imposing a final combined sentence according to Article 63(9) of the Criminal Code, where sentences are combined with sentences combined by an earlier judgment without violating the right to a fair trial and the principle of equality before the law. The latest ruling of the Division of Criminal Cases of the Supreme Court, adopted in 2007 established a precedent obliging courts imposing a final combined sentence according to article 63(9) of the Criminal Code to combine sentences of separate criminal acts with sentences combined by an earlier judgment. This rule is convenient to judges imposing a final combined sentence, however, in some cases it may violate the right to a fair trial and the principle of equality before the law. In some cases the court should impose a consolidated sentence for some criminal acts (where the committed criminal acts differ markedly in their degree of danger and are assigned to different types or categories of criminal acts according to Articles 10 or 11 of the Criminal Code) and fully or partially cumulative sentence for other. Therefore, if the court is obligated to combine sentences with sentences already combined by an earlier judgment, in some cases it is impossible for the court to impose a consolidated sentence for some of the crimes. In this case a person found guilty of multiple offenses can be sentenced more severely only because the State has chosen (even for objective reasons) to have separate trials. The person's criminal liability should not depend on the State's choice of criminal procedures. Therefore, the author agrees with the earlier ruling of the Division of Criminal Cases of the Supreme Court, adopted in 2005, according to which in the event of multiple offences sentences imposed for separate criminal acts should be combined, and not the sentences already combined.*

Keywords: *criminal law, multiple offenses, sentencing, imposition of a combined sentence, imposition of a combined sentence with sentences combined by an earlier judgment.*

Tomas Girdenis, Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedros lektorius, socialinių mokslų (teisė) daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamoji teisė, nusikalstamų veikų dauginimas.

Tomas Girdenis, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology, Lecturer, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: criminal law, multiple offenses.